

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU SAYANSI NA TEKNOLOJIA**

**MUHTASARI WA SOMO LA MAARIFA YA JAMII
ELIMU YA MSINGI
DARASA LA III-VII**

© Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia, 2015

Toleo la Kwanza, 2015

Toleo la Pili, 2016

Toleo la Tatu, 2019

ISBN 978-9987-09-059-4

Taasisi ya Elimu Tanzania

S.L.P 35094

Dar es Salaam

Simu: +255 22 2773005/+255 22 277 1358

Faksi: +255 22 2774420

Baruapepe: director.general@tie.go.tz

Tovuti: www.tie.go.tz

Muhtasari huu urejelewe kama: Taasisi ya Elimu Tanzania. (2015). Muhtasari wa Somo la Maarifa ya Jamii Elimu ya Msingi Darasa la III-VII. Dar es Salaam: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia.

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kunakili, kurudufu, kuchapisha wala kufasiri andiko hili kwa namna yoyote ile bila idhini ya maandishi ya Kamishna wa Elimu, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia.

Yaliyomo

	Ukurasa
Dibaji	v
Orodha ya majedwali	vi
1. Utangulizi	1
2. Uhusiano kati ya Muhtasari huu na Mtaala wa Elimu ya Msingi	1
2.1 Malengo ya Elimu ya Msingi Darasa la III-VII	2
2.2 Umahiri wa Elimu ya Msingi Darasa la III-VII.....	2
2.3 Malengo ya Somo la Maarifa ya Jamii.....	3
2.4 Umahiri mkuu na mahususi.....	4
2.5 Ufundishaji na ujifunzaji wa Somo la Maarifa ya Jamii.....	4
2.6 Upimaji wa ujifunzaji.....	5
3.0 Maudhui ya muhtasari.....	5
3.1 Umahiri mkuu	5
3.2 Umahiri mahususi	5
3.3 Shughuli za mwanafunzi	5
3.4 Vigezo vya upimaji.....	6
3.5 Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi.....	6
3.6 Idadi ya vipindi	6
3.7 Maudhui Darasa la III	7
3.8 Maudhui Darasa la IV	17
3.9 Maudhui Darasa la V	27
3.10 Maudhui Darasa la VI	36
3.11 Maudhui Darasa la VII	47

Dibaji

Elimu bora ni haki ya kila Mtanzania. Wizara ya Elimu ya Sayansi na Teknolojia imekuwa ikiboresha Mtaala wa Elimu ya Msingi kuhakikisha kwamba elimu inayotolewa ni bora na inayomwandaa mwanafunzi kumudu maisha katika mazingira yake. Muktaba huu umeifanya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia kuboresha mchakato wa kufundisha na kujifunza Somo la Maarifa ya Jamii kwa kuandaa muhtasari huu. Muhtasari wa Somo la Maarifa ya Jamii umeandaliwa kwa kuzingatia Mtaala wa Elimu ya Msingi Darasa la III -VII wa mwaka 2015 toleo la tatu la mwaka 2019. Muhtasari huu unasisitiza kufundisha na kujifunza kunakozingatia ujenzi wa umahiri kwa mwanafunzi. Kwa kutumia muhtasari huu, mwanafunzi atajenga stadi za kuthamini na kulinda mazingira na rasilimali za Taifa, atatumia elimu ya ramani na anga katika maisha ya kila siku na kufuata kanuni za kiuchumi katika uzalishaji mali.

Muhtasari wa Somo la Maarifa ya Jamii una vipengele mbalimbali vinavyojumuisha umahiri mkuu, umahiri mahususi, shughuli za kutendwa na mwanafunzi, vigezo na viwango vya upimaji pamoja na idadi ya vipindi kwa kila umahiri mahususi. Vipengele hivi vitamsaidia mwalimu kutambua namna ya kufundisha na kupima utendaji wa mwanafunzi kwa kuzingatia ujenzi wa umahiri. Hata hivyo, umahiri wa kusoma, kuandika na kuhesabu unaendelea kupewa msisitizo katika Somo la Maarifa ya Jamii.

Mwalimu anatarajiwa kutumia muhtasari huu kwa kuzingatia maelekezo yaliyotolewa. Hata hivyo, anaweza kupanga utekelezaji wa muhtasari kwa kuzingatia mazingira yanayomzunguka.

Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia inaendelea kupokea maoni ya kuboresha muhtasari huu kutoka kwa walimu na wadau wengine wa elimu. Maoni yote yapelekwe kwa Mkurugenzi Mkuu Taasisi ya Elimu Tanzania.

.....
Dkt. Lyabwene M. Mtahabwa

Kaimu Kamishna wa Elimu

Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Orodha ya Majedwali

Jedwali Na. 1 Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika Somo la Maarifa ya Jamii	4
Jedwali Na. 2 Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la III	7
Jedwali Na. 3 Maudhui ya muhtasari Darasa la III	8
Jedwali Na. 4 Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la IV	17
Jedwali Na. 5 Maudhui ya muhtasari Darasa la IV	18
Jedwali Na. 6 Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la V	27
Jedwali Na. 7 Maudhui ya muhtasari Darasa la V	28
Jedwali Na. 8 Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la VI	36
Jedwali Na. 9 Maudhui ya muhtasari Darasa la VI	37
Jedwali Na. 10 Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la VII	47
Jedwali Na. 11 Maudhui ya muhtasari Darasa la VII	48

1. Utangulizi

Muhtasari wa Somo la Maarifa ya Jamii umeandaliwa kwa kuzingatia Mtaala wa Elimu ya Msingi wa mwaka 2015 toleo la tatu 2019. Muundo wa sasa wa Somo la Maarifa ya Jamii ulianza mwaka 2016. Katika mwaka huu, Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia ilibadilisha namna ya kufundisha somo hili. Mabadiliko yaliyojitokeza katika ufundishaji na ujifunzaji wa somo hili ni pamoja na kufundisha stadi za Maarifa ya Jamii kwa ujumla wake badala ya ufundishaji wa kimasomo (Jiografia na Historia) kama ilivyokuwa hapo awali. Tafiti zinaonesha kuwa, kabla ya mwaka 2016 ufundishaji wa kimasomo ulisababisha wanafunzi kupata maudhui kwa vipande vipande hivyo kushindwa kujenga umahiri uliotarajiwa.

Somo hili linalenga kumjengea mwanafunzi maarifa, stadi na mwelekeo utakaomwezesha kukabiliana na mazingira yanayomzunguka katika maisha ya kila siku. Ufundishaji wa Somo la Maarifa ya Jamii unalenga kumwezesha mwanafunzi kujenga umahiri hatua kwa hatua kulingana na darasa husika. Somo la Maarifa ya Jamii linamuandaa wanafunzi kuwa raia bora kwa kuelewa vema muingiliano wa jamii za Tanzania na dunia anamoishi. Pia, kumjengea misingi ya kujitegemea na kujiendeleza katika maisha. Somo hili pia linasisitiza ubunifu katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira yake na kuzitumia. Muhtasari huu umegawanywa katika sehemu kuu tatu ambazo ni utangulizi, uhusiano kati ya Muhtasari na Mtaala wa Elimu ya Msingi na maudhui ya muhtasari.

2. Uhusiano kati ya Muhtasari huu na Mtaala wa Elimu ya Msingi

Mtaala wa Elimu ya Msingi umebainisha mambo mbalimbali ikiwemo umahiri mkuu na umahiri mahususi katika kila somo kwa Darasa la III-VII. Muhtasari wa Maarifa ya Jamii umewasilisha baadhi ya vipengele vya mtaala ambavyo ni malengo ya Elimu ya Msingi, umahiri wa Elimu ya Msingi, malengo ya Somo la Maarifa ya Jamii, umahiri mkuu na mahususi, ufundishaji na ujifunzaji wa Somo la Maarifa ya Jamii na upimaji wa ujifunzaji. Pamoja na vipengele hivi, muhtasari huu umechakata na kubainisha kwa kina maudhui, shughuli za kutendwa na mwanafunzi, vigezo vya upimaji, viwango vya utendaji, na idadi ya vipindi. Ufafanuzi huu utamwezesha mwalimu kuelewa na kutumia muhtasari huu kufundisha kwa ufasaha Somo la Maarifa ya Jamii.

2.1 Malengo ya Elimu ya Msingi Darasa la III- VII

Elimu ya Msingi ina madhumuni ya kuwapatia walengwa maarifa, stadi na mielekeo inayohitajika kwa maendeleo ya Watanzania. Malengo makuu ya Elimu ya Msingi ni kumwezesha mwanafunzi:

- a) kukuza stadi za kusoma, kuandika, kuhesabu na kuwasiliana;
- b) kuifahamu, kuitumia na kuithamini lugha ya Kiswahili;
- c) kufahamu misingi ya utawala wa sheria;
- d) kuthamini utamaduni wa Kitanzania na wa jamii nyingine;
- e) kukuza uwezo wa mwanafunzi kufikiri, kubuni, na kutatua matatizo;
- f) kutambua umuhimu wa maadili, uadilifu na uwajibikaji kama misingi ya raia mwema;
- g) kushiriki katika shughuli za michezo na sanaa pamoja na kuthamini kazi za kisanii;
- h) kubaini na kukuza vipaji na vipawa vyake;
- i) kuthamini na kupenda kufanya kazi;
- j) kutambua, kuthamini na kutumia sayansi na teknolojia; na
- k) kujiandaa kwa ngazi nyingine ya elimu pamoja na kujifunza kusiko na kikomo.

2.2 Umahiri wa Elimu ya Msingi Darasa la III- VII

Umahiri wa Elimu ya Msingi umejikita katika kumwandaa mwanafunzi kuwa na uwezo wa:

- a) kuwasiliana kwa ufasaha kwa lugha ya Kiswahili na Kiingereza kwa kuzungumza na kuandika;
- b) kusoma kwa kujiamini na kufahamu maandishi sahili;
- c) kutumia dhana na kanuni za kihisabati katika maisha ya kila siku;
- d) kutumia stadi za kisayansi, kiteknolojia na kiufundi katika maisha halisi ya kila siku;
- e) kutumia utamaduni wake na wa jamii nyingine;
- f) kuheshimu tofauti za kiimani na kiitikadi katika jamii;

- g) kushiriki katika michezo na shughuli za kisanii;
- h) kujiheshimu na kuheshimu wengine;
- i) kutumia misingi ya kizalendo katika maisha ya kila siku;
- j) kushiriki katika kazi mbalimbali zinazoendana na umri wake;
- k) kushiriki katika shughuli zinazokuza uwezo wake wa kufikiri kimantiki na kiyakinifu; na
- l) kushirikiana na wengine kwa kufanya matendo yanayokubalika katika jamii.

2.3 Malengo ya Somo la Maarifa ya Jamii

Malengo makuu ya ufundishaji wa Somo la Maarifa ya Jamii kwa mwanafunzi wa Darasa la III-VII ni:

- a) kumwezesha mwanafunzi kuwa na maarifa, stadi na mwelekeo utakao mwezesha kutekeleza wajibu wake katika jamii na kuchangia katika maendeleo;
- b) kuelewa na kuthamini haki za binadamu na umuhimu wake;
- c) kuelewa, kuthamini na kuendeleza utamaduni unaofaa katika jamii pamoja na kutambua tamaduni za jamii nyingine zinazofaa;
- d) kuelewa mazingira anamoishi, kuyatunza, kuyahifadhi na kuyatumia katika njia endelevu; na
- e) kushiriki katika kuleta mabadiliko kiuchumi, kijamii na kisiasa.

2.4 Umahiri mkuu na umahiri mahususi katika Somo la Maarifa ya Jamii

Jedwali Na. 1: Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika Somo la Maarifa ya Jamii

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu.
3. Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.

2.5 Ufundishaji na ujifunzaji wa Somo la Maarifa ya Jamii

Kufundisha na kujifunza Somo la Maarifa ya Jamii kutaongozwa na ujenzi wa umahiri kwa kutumia mbinu shirikishi. Mbinu hizi zitamfanya mwanafunzi kuwa kitovu cha ujifunzaji na mwalimu akibaki kuwa mwezesaji. Aidha, ufundishaji na ujifunzaji wa maudhui yanayolenga kumjulisha mwanafunzi matukio ya kale ya kihistoria utafanywa kwa utaratibu wa kutumia historia ya “usasa” ili kumjulisha ya “ukale”. Hii itamsaidia mwanafunzi kuhusianisha mambo yanayotokea sasa na yale yaliyowahi kutokea hapo kale. Hii ni tofauti na hapo awali ambapo walimu wengi walikuwa wakifundisha matukio ya kihistoria kwa kutumia historia ya kale kujua ya sasa.

2.6 Upimaji wa ujifunzaji

Upimaji ni sehemu muhimu katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji. Kupima kutamwezewa mwalimu kubaini kufikiwa au kutofikiwa kwa ujenzi wa umahiri uliokusudiwa. Kupima kutafanyika kwa kutumia zana mbalimbali. Zana hizi zitajumuisha mitihani ya kuandika, hojaji, uchunguzi makini, maswali ya ana kwa ana, mkoba wa kazi na orodha hakiki. Upimaji wa maendeleo ya mwanafunzi utahusisha upimaji endelevu na tamati. Upimaji tamati utahusisha pia upimaji wa kitaifa ambao utafanyika kwa Darasa la IV na la VII.

3.0 Maudhui ya muhtasari

Maudhui ya Muhtasari yamepangwa kwa kila darasa yakihusisha umahiri mkuu, umahiri mahususi, shughuli za mwanafunzi, vigezo vya upimaji, upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi na idadi ya vipindi kwa kila umahiri mahususi.

3.1 Umahiri mkuu

Huu ni uwezo wa kutenda jambo kwa usahihi na kwa ufanisi unaokusudiwa kwa muda fulani. Umahiri mkuu hujengwa na umahiri mahususi, ambao nao hujengwa na mwanafunzi kwa kutenda shughuli mbalimbali.

3.2 Umahiri mahususi

Huu ni uwezo ambao hujengwa na mwanafunzi kwa kutenda kwa ufanisi shughuli mbalimbali zilizolengwa ndani ya muktadha wa umahiri mkuu.

3.3 Shughuli za mwanafunzi

Hivi ni vitendo ambavyo mwanafunzi anapaswa kuvitenda ili kufikia umahiri mahususi uliokusudiwa kwa kuzingatia uwezo na darasa husika.

3.4 Vigezo vya upimaji

Hivi ni viwango vya ufanisi wa utendaji wa mwanafunzi ili kufikia umahiri mahususi uliokusudiwa.

3.5 Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi

Huu ni ukusanyaji na uchakataji wa kiwango cha ufikiwaji wa vigezo vya upimaji kwa kila shughuli iliyokusudiwa.

3.6 Idadi ya vipindi

Haya ni makadirio ya muda utakaotumika katika ufundishaji na ujifunzaji kwa kuzingatia uzito wa umahiri mahususi na shughuli za kutenda mwanafunzi. Makadirio haya ya muda yamewekwa kwa mfumo wa vipindi ambapo kila kipindi ni dakika 40. Idadi ya vipindi kwa somo hili ni vipindi 3 kwa wiki. Hata hivyo, mapendekezo haya ya idadi ya vipindi yanaweza kubadilika kulingana na mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji.

3.7 Maudhui Darasa la III

Jedwali Na. 2: Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la III

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu.
3. Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.

Maudhui ya muhtasari Darasa la III

Jedwali la 3: Maudhui ya Somo la Maarifa ya Jamii Darasa la III

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
1.0 Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka.	a) Kufafanua vitu vinavyounda mazingira ya shule.	Vitu vinavyounda mazingira ya shule vinafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja vitu vinavyounda mazingira ya shule.	Anataja na kuelezea vitu vinavyounda mazingira ya shule.	Anafafanua vitu vinavyounda mazingira ya shule kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua vitu vinavyounda mazingira ya shule na kujaribu kuelezea faida za kila.	32
		b) Kufanya usafi wa darasa.	Darasa linafanyiwa usafi kwa usahihi.	Anafagia tu uchafu katika darasa.	Anafagia na kufuta vumbi darasani.	Anasafisha darasa kwa kufagia, kufuta vumbi na buibui kwa ufasaha.	Anasafisha darasa na kufagia mazingira ya nje ya darasa.	
		c) Kusafisha mazingira ya eneo la shule.	Mazingira ya shule yanasafishwa kwa usahihi.	Anafagia mazingira ya shule na kuacha uchafu maeneo mengi.	Anafagia mazingira ya shule na kuacha uchafu maeneo machache.	Anasafisha mazingira ya shule kwa ufasaha.	Anasafisha mazingira ya shule, kukasanya taka na kuzizo.	
		d) Kuchambua faida za mazingira safi.	Faida za mazingira safi zinachambuliwa kwa usahihi.	Anataja faida za mazingira safi.	Anataja na kuelezea faida za mazingira safi.	Anachambua faida za mazingira safi na kutoa mifano halisi.	Anachambua faida za mazingira safi na kupendekeza njia za kuyatunza.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		e) Kuelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira.	Hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira zinaelezewa kwa usahihi.	Anataja hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira.	Anaelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira.	Anaelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira kwa ufasaha.	Anaelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira kwa kufuata mtiririko.	
		f) Kufafanua namna ya kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule.	Namna ya kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule inafanuliwa ipasavyo.	Anataja hatua za kupanda miti na nyasi kwenye viunga vya shule.	Anaelezea hatua za kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule bila mtiririko.	Anafafanua hatua za kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule kwa mtiririko na kwa ufasaha.	Anafafanua na kujaribu kuonesha kwa vitendo hatua za kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule kwa mtiririko sahihi.	
	1.2 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kufafanua dhana ya jotoridi.	Dhana ya jotoridi inafanuliwa kwa usahihi.	Anatambua dhana ya jotoridi.	Anaelezea dhana ya jotoridi kwa kugusia maneno machache muhimu.	Anafafanua dhana ya jotoridi kwa kugusia maneno yote muhimu na kwa ufasaha.	Anafafanua dhana ya jotoridi na kujaribu kuelezea namna ya kupima jotoridi.	10

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kubainisha njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule.	Njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule zinabainishwa kwa usahihi.	Anataja njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule kwa makosa mengi.	Anataja njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule kwa makosa machache.	Anabainisha njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule kwa ufasaha.	Anabainisha na kuelezea kwa kutoa mifano njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule.	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania.	a) Kuonyesha matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania.	Matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania yanaonyeshwa kwa uhakika.	Anaonesha matendo machache ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania kwa kubahatisha.	Anaonyesha baadhi ya Matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania kwa usahihi.	Anaonyesha matendo mengi ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania na kutolea maelezo.	Anaonyesha matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania na kutamka salamu hizo kwa maneno yenye ufasaha.	10

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kucheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazo fahamika.	Nyimbo za utamaduni zinazofahamika zinachezwa na kuimbwa kwa usahihi.	Anaimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika bila kucheza.	Anacheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika kwa makosa machache.	Anacheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika kwa uhakika.	Anacheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika na kujaribu kutumia vifaa vya kitamaduni.	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka.	a) Kuchambua dhana ya familia.	Dhana ya familia inachambuliwa kwa usahihi.	Anaelezea maana ya familia.	Anachambua baadhi ya vipengele vya dhana ya familia kwa makosa.	Anachambua dhana ya familia na kujaribu kuchora mti rahisi wa familia.	Anachambua dhana ya familia na kuchora mti rahisi wa familia na kutoa maelezo kwa ufasaha.	10
		b) Kufafanua uhusiano wake na rafiki zake.	Uhusiano wake na rafiki zake unafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja majina ya rafiki zake bila kuelezea uhusiano.	Anataja majina na kuelezea uhusiano wake na rafiki zake.	Anafafanua uhusiano wake na rafiki zake kwa ufasaha.	Anafafanua uhusiano wake na rafiki zake na kutaja faida za uhusiano wao.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu.	a) Kubainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru unabainishwa kwa usahihi.	Anataja baadhi ya majina ya viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Anataja majina ya viongozi na kuelezea kwa kukosea awamu zao za uongozi.	Anabainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu huru na awamu zao kwa usahihi.	Anabainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu huru na kuchora picha zao.	10
		b) Kufafanua mchango wa viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Mchango wa viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru unafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja mchango wa viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Anataja na kuelezea mchango wa viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Anafafanua mchango wa viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru kwa kutoa mifano halisi.	Anafafanua mchango wa viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru na kujaribu.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
3.0 Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira mbalimbali.	a) Kubainisha vitu halisi vilivyomo darasani.	Vitu halisi vilivyomo darasani vinabainishwa kwa usahihi.	Anabainisha vitu halisi vilivyomo darasani kwa makosa mengi.	Anabainisha baadhi ya vitu halisi vilivyomo darasani kwa makosa machache.	Anabainisha vitu halisi vilivyomo darasani na kujaribu kutoa maelezo.	Anabainisha vitu halisi vilivyomo darasani na kujaribu kuchora picha za baadhi ya vitu hivyo.	10
		b) Kuchora ramani za vitu mbali mbali shuleni.	Ramani za vitu mbalimbali shuleni zinachorwa kwa usahihi.	Anachora picha za vitu mbalimbali shuleni kwa makosa mengi.	Anachora ramani za vitu mbalimbali shuleni kwa makosa machache.	Anachora ramani za vitu mbalimbali shuleni na kuandika majina ya kila kitu kwa ufasaha.	Anachora ramani na kuandika majina ya vitu mbalimbali shuleni na kueleza faida ya kila kitu.	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua (katika mazingira yanayomzu nguka.)	a) Kufafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua.	Vitu vinavyounda mfumo wa jua vinafafanuliwa kwa usahihi.	Anaorodhesha vitu vinavyounda mfumo wa jua.	Anaelezea vitu vinavyounda mfumo wa jua.	Anafafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua kwa kutoa maelezo yenye ufasaha na mifano halisi.	Anafafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua na kuchora picha za baadhi ya vitu hivyo.	5

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
4.0 Kufuata kanuni za kiuchumi katika uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuelezea rasilimali zinazo milikiwa na familia.	Rasilimali zinazomilikiwa na familia zinaelezwa kwa usahihi.	Anataja rasilimali chache zinazo milikiwa na familia.	Anataja na kuelezea rasilimali zinazo milikiwa na familia.	Anaelezea rasilimali zinazomilikiwa na familia na kujaribu kueleza faida zake.	Anaelezea rasilimali zinazomilikiwa na familia na kujaribu kubainisha namna ya kuzitunza.	10
		b) Kuainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule.	Rasilimali zinazo milikiwa na shule zinaainishwa kwa usahihi.	Anaorodhesha rasilimali zinazo milikiwa na shule.	Anaorodhesha na kuelezea rasilimali zinazo milikiwa na shule.	Anaainisha rasilimali zinazomilikiwa na shule na kujaribu kuelezea faida zake.	Anaainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule na kuelezea namna ya kuzitunza.	
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kuchambua shughuli za uzalishaji mali katika familia.	Shughuli za uzalishaji mali katika familia zinachambuliwa kwa usahihi.	Anataja shughuli za uzalishaji mali katika familia.	Anataja na kuelezea shughuli za uzalishaji mali zinazofanyika katika familia.	Anachambua shughuli za uzalishaji mali katika familia kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua shughuli za uzalishaji mali katika familia na kuelezea umuhimu wa uzalishaji mali huo.	10

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kuchambua wajibu wa kila mwana familia katika shughuli za uzalishaji mali.	Wajibu wa kila mwana familia katika shughuli za uzalishaji mali unachambuliwa kwa usahihi.	Anataja wajibu wa kila mwana familia katika shughuli za uzalishaji mali.	Anaelezea wajibu wa kila mwana familia katika shughuli za uzalishaji mali.	Anachambua wajibu wa kila mwana familia katika shughuli za uzalishaji mali kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua wajibu wa kila mwana familia katika shughuli za uzalishaji mali na kujaribu kutofautisha wajibu wa kila mwanafamilia katika shughuli za uzalishaji mali.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku	a) Kufafanua shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka mfano sehemu zenye rutuba na mvua.	Shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka zinafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja tu shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka.	Anataja na kuelezea shughuli chache za kiuchumi katika jamii inayomzunguka.	Anafafanua shughuli zote za kiuchumi katika jamii inayomzunguka kwa kutoa mifano halisi.	Anafafanua shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka na kutaja maeneo zinakofanyika.	10
		b) Kuchambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika.	Umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika unachambuliwa kwa usahihi.	Anaelezea umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa makosa mengi.	Anachambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa makosa machache.	Anachambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa maelezo yenye ufasaha.	Anachambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika na kujaribu kuelezea umuhimu wa shughuli hizo za kiuchumi kwa taifa.	

3.8 Maudhui Darasa la IV

Jedwali Na. 4: Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la IV

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu.
3. Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira mbalimbali. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.

Maudhui ya muhtasari Darasa la IV

Jedwali Na. 5: Maudhui ya Somo la Maarifa ya Jamii Darasa la IV

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya mpimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
1.0 Kutambua matukio katika mazingira yanayo mzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayo mzunguka.	a) Kubainisha vitendo vinavyo changia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Vitendo vinavyochangia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa vinabainishwa kwa usahihi.	Anataja baadhi ya vitendo vinavyo changia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anataja na kuelezea vitendo vinavyo changia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anataja na kueleza vitendo vinavyochangia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa kwa kutoa mifano halisi.	Anabainisha na kujaribu kuvipanga kulingana na chanzo vitendo vinavyochangia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	10
		b) Kufafanua shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa zinafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anataja na kuelezea shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anafafanua shughuli za utunzaji wa mazingira zinazofanyika katika kijiji/mtaa kwa ufasaha.	Anafafanua na kujaribu kuainisha majukumu ya kila muhusika katika shughuli za kutunza mazingira ya kijiji /mtaa.	
	1.2 Kutunza kumbu kumbu za matukio ya kihistoria.	a) Kubainisha matukio katika jamii.	Matukio yaliyotokea katika jamii yanabainishwa kwa usahihi.	Anataja matukio yaliyotokea katika jamii.	Anaelezea matukio yaliyotokea katika jamii bila mpangilio.	Anabainisha matukio yaliyotokea katika jamii kwa mpangilio sahihi.	Anabainisha matukio yaliyotokea katika jamii na kujaribu kuandika hadithi ya matukio hayo.	8

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya Vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kuchambua njia za kutunza taarifa za kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	Njia zinazotumika kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria zinachambuliwa kwa usahihi.	Anataja njia anazotumia kutunza taarifa za kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	Anataja na kuelezea njia za kutunza taarifa za kumbu za matukio ya kihistoria bila mtiririko.	Anachambua njia zinazo tumika kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria kwa ufasaha na mtiririko unaeleta maana.	Anabainisha na kujaribu kuonyesha kwa vitendo namna ya kutunza taarifa za kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	
	1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kufafanua dhana ya hali ya hewa.	Dhana ya hali ya hewa inafafanuliwa kwa usahihi.	Anaelezea maana ya hali ya hewa kwa kuchanganya maneno.	Anaelezea na baadhi ya vipengele vya hali ya hewa kwa kuruka maneno muhimu.	Anafafanua dhana ya hali ya hewa kwa kugusia vipengele vyote muhimu na kutoa mifano halisi.	Anafafanua dhana ya hali ya hewa na kujaribu kuelezea namna ya kupima kila kipengele cha hali ya hewa.	8
		b) Kubainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua.	Mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua yanaainishwa kwa usahihi.	Anaelezea mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua bila kugusia maneno muhimu.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua kwa maelezo mafupi na kugusia maneno machache muhimu.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua na kujaribu kutaja athari zake.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua na kuainisha chanzo cha mabadiliko hayo.	

Umahiri Mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya Vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania.	a) Kubainisha mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii yanabainishwa kwa usahihi.	Anatambua baadhi ya mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Anabainisha na kuelezea baadhi ya mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Anabainisha mambo yote yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa mifano halisi.	Anaainisha na kujaribu kuelezea njia za kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii.	10
		b) Kutathmini mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii yanatathminiwa kwa usahihi.	Anataja mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Anaelezea na kuchambua mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Anatathmini kwa ufasaha mambo muhimu yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa kutoa mifano halisi.	Anatathmini mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu na kujaribu kuainisha vitu vinavyoweza kuvunja ushirikiano baina ya watu katika jamii.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayo mzunguka.	a) Kufafanua dhana ya uhusiano katika jamii.	Dhana ya uhusiano katika jamii inafanuliwa kwa usahihi.	Anaelezea maana ya uhusiano katika jamii.	Anafafanua dhana ya uhusiano katika jamii kwa kugusia mambo machache yanayochangia kuleta uhusiano.	Anafafanua dhana ya uhusiano katika jamii kwa kugusia mambo yote yanayochangia kuleta uhusiano.	Anachambua uhusiano katika jamii na kujaribu kueleza faida za uhusiano huo.	18
		b) Kuchambua ukoo wetu.	Ukoo wetu una Chambuliwa kwa usahihi.	Anaelezea maana ya ukoo wetu bila kugusia maneno muhimu.	Anaelezea ukoo wetu kwa kugusia baadhi ya maneno muhimu.	Anachambua ukoo wetu kwa kugusia maneno muhimu na kuainisha mifano halisi ya koo mbalimbali.	Anachambua ukoo wetu na kujaribu kutaja majina ya wanaukoo na uhusiano wao.	
		c) Kubainisha jamii za kale za kijima.	Jamii za kale za kijima zinabainishwa kwa usahihi.	Anataja tabia za jamii za kale za kijima.	Anataja na kuelezea jamii za kale za kijima.	Anabainisha jamii za kale za kijima kwa kutaja mifano mbalimbali.	Anabainisha na kujaribu kutaja mifano na mahali zilikopatikana jamii za kale za kijima.	
		d) Kuchambua jamii za kale za ukabaila.	Jamii za kale za kikabaila zina Chambuliwa kwa usahihi.	Anataja tabia za jamii za kale za ukabaila.	Anaelezea kwa mifano jamii chache za kale za ukabaila.	Anachambua jamii zote za kale za ukabaila kwa ufasaha.	Anachambua na kujaribu kutaja mifano na mahali zilikopatikana jamii za kale za kikabaila.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya mpimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu.	a) Kuainisha mashujaa wetu.	Mashujaa wetu wanaainishwa kwa usahihi.	Anataja baadhi majina ya mashujaa wetu kwa kukosea.	Anaainisha majina yote ya mashujaa wetu kwa usahihi.	Anaainisha mashujaa wetu kwa majina sahihi na kujaribu kuelezea aina ya ushujaa wa kila mmoja.	Anaainisha mashujaa wetu na kujaribu kufafanua sababu za ushujaa wa kila mmoja.	13
		b) Kuchambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa.	Uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa unachambuliwa ipasavyo.	Anaelezea baadhi ya uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa .	Anachambua chanzo cha uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa.	Anachambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa kwa kutoa maelezo fasaha na mifano halisi.	Anachambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa na kujaribu kufafanua hatua zinazochukuliwa kupinga uvamizi huo.	
		c) Kutathmini mchango wa mashujaa wetu.	Mchango wa mashujaa wetu unatathminiwa ipasavyo.	Anataja mchango wa mashujaa wetu.	Anataja na kuelezea mchango wa mashujaa wetu.	Anatathmini mchango wa mashujaa wetu kwa mtiririko wenye mantiki.	Anatathmini mchango wa mashujaa wetu kwa mtiririko wenye mantiki na kujadili njia za kuwaenzi.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
3.0 Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku	3.1 Kutumia ramani katika mazingira.	a) Kuchora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani.	Ramani ya shule inachorwa na kuonyesha alama za ramani kwa usahihi.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha baadhi ya alama za ramani.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani kwa makosa machache.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani kwa uhakika na kutoa maelezo.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani na kujaribu kuchora pande nne za dunia. j	13
		b) Kuchora pande kuu nne za dunia.	Pande kuu nne za dunia zinachorwa kwa usahihi	Anaorodhesha pande kuu nne za dunia.	Anachora pande kuu nne za dunia kwa makosa machache	Anachora pande kuu nne za dunia kwa usahihi na kutoa maelezo fasaha	Anachora pande kuu nne za dunia na kujaribu kutengeneza kifani chake	
		c) Kusoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia.	Uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia unasomwa kwa usahihi	Anasoma majina ya vitu katika mazingira bila kukosea uelekeo wake kwa kutumia pande kuu nne za dunia.	Anasoma uelekeo wa baadhi ya vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia.	Anasoma uelekeo wa vitu vyote katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia kwa ufasaha.	Anasoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia na kujaribu kuchora pande nane za dunia.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua.	a) Kuchambua mfumo wa jua.	Mfumo wa jua unachambuliwa kwa usahihi.	Anataja majina ya sayari zinazounda mfumo wa jua.	Anaelezea sayari zinazounda mfumo wa jua kwa kuchanganya mpangilio wake.	Anachambua sayari zinazounda mfumo wa jua kwa mpangilio sahihi.	Anachambua mfumo wa jua na kujaribu kuuchora mfano wake na kila sayari.	10
		b) Kubainisha mwanga wa asili katika mazingira.	Mwanga wa asili katika mazingira unabainishwa kwa usahihi.	Anataja vitu vinavyotoa mwanga wa asili katika mazingira.	Anaelezea vitu vinavyotoa mwanga wa asili katika mazingira.	Anabainisha mwanga wa asili katika mazingira kwa kutoa mifano halisi.	Anabainisha mwanga wa asili katika mazingira na kujaribu kufafanua umuhimu katika mazingira.	
4.0 Kufuata kanuni za kiuchumi katika uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuanisha rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata anamoishi.	Rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata anamoishi zinaanishwa kwa usahihi.	Anataja tu rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata anamoishi.	Anaainisha na kuelezea rasilimali chache zilizopo katika kijiji/mtaa na kata anamoishi.	Anaainisha rasilimali zote zilizopo katika kijiji/mtaa na kata kwa kutoa mifano halisi.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata anamoishi na kujaribu kupendekeza njia za namna ya kuzilinda.	13

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kuchambua njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/ mtaa na kata anamoishi.	Njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/ mtaa na kata zinachambuliwa kama ilivyotarajiw	Anataja tu njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/mtaa na kata anamoishi.	Anataja na kuelezea njia chache za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/ mtaa na kata anamoishi.	Anachambua njia zote za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/ mtaa na kata anamoishi kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/mtaa na kata na kujaribu kutoa taarifa zinazohusu uharibifu wa rasilimali za kijiji/mtaa na kata anamoishi.	
		c) Kutathimini rasilimali zilizopo katika Wilaya anamoishi.	Rasilimali zilizopo katika Wilaya anamoishi zinathiminiwa kwa usahihi.	Anataja Rasilimali zilizopo katika Wilaya anamoishi.	Anataja na kuelezea rasilimali chache zilizopo katika Wilaya anamoishi.	Anatathmini rasilimali zote zilizopo katika Wilaya anamoishi kwa kutoa mifano.	Anatathmini rasilimali zilizopo katika Wilaya anamoishi na kujaribu kuzionyesha kwenye ramani ya wilaya.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya mpimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
4.2	Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kubainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata anamoishi.	Shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata zinabainishwa kwa usahihi.	Anataja shughuli chache za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata anamoishi.	Anaelezea baadhi ya shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata kwa kutoa maelezo mafupi.	Anabainisha shughuli zote za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata kueleza faida zake.	Anabainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata na kujaribu kueleza athari zake katika mazingira	9
		b) Kufafanua vikwazo katika uzalishaji mali.	Vikwazo katika uzalishaji mali vinafanuliwa kwa usahihi.	Anataja vikwazo vichache katika shughuli za uzalishaji mali.	Anaelezea vikwazo vingi katika shughuli za uzalishaji mali .	Anafafanua vikwazo vyote katika shughuli za uzalishaji mali kwa mifano halisi.	Anafafanua vikwazo katika shughuli za uzalishaji mali na kujaribu kupendekeza njia za kupunguza vikwazo hivyo.	
4.3	Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.	Kuainisha fursa zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu.	Fursa zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu zinaainishwa kwa usahihi.	Anaorodhesha fursa chache zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu.	Anaelezea baadhi ya fursa zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu.	Anaainisha fursa zote zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu na kubainisha faida zake.	Anaainisha fursa zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu na kujaribu kuelezea namna ya kuzitumia katika kuboresha maisha ya kila siku.	5

3.9 Maudhui Darasa la V

Jedwali na 6: Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la V

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka 2.3 Kuthamini mashujaa wetu.
3. Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.

Maudhui ya muhtasari Darasa la V

Jedwali Na. 7: Maudhui ya Somo la Maarifa ya Jamii Darasa la V

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
1.0 Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kuchambua mazingira ya jamii inayomzunguka.	a) Kuchambua uharibifu wa mazingira.	Uharibifu wa mazingira unachambuliwa kwa usahihi.	Anatambua uharibifu wa mazingira bila kugusia maneno muhimu.	Anatambua uharibifu wa mazingira kwa kugusia baadhi ya maneno muhimu.	Anachambua uharibifu wa mazingira kwa kugusia maneno yote muhimu na kutoa mifano halisi.	Anachambua uharibifu wa mazingira na kutaja njia za kupunguza uharibifu huo.	10
		b) Kufafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji.	Njia za utunzaji wa vyanzo vya maji zinafanuliwa kwa usahihi.	Anataja vyanzo vya maji tu.	Anaelezea njia chache za utunzaji wa vyanzo vya maji.	Anafafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji kwa ufasaha.	Anafafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji na kujaribu kuelezea athari za kutotunza vyanzo vya maji.	
	1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	a) Kuchambua matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania.	Matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania yanachambuliwa kwa usahihi.	Anataja matukio machache ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania.	Anafafanua baadhi ya matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania kwa maelezo mafupi.	Anachambua matukio yote ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania kwa mpangilio fasaha.	Anachambua nakujaribu kuyapanga kulingana na muda wake matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania.	8

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kufafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria.	Utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria unafafanuliwa kwa usahihi.	Anafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa makosa mengi.	Anafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa makosa machache.	Anafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa ufasaha.	Amafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa kutoa na mifano anuai.	
	1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kufafanua dhana ya upepo.	Dhana ya upepo inafafanuliwa kwa usahihi.	Anaelezea dhana ya upepo bila kugusia maneno ya muhimu.	Anafafanua dhana ya upepo kwa upepo kwa kugusia baadhi ya maneno muhimu.	Anafafanua dhana ya upepo kwa kugusia maneno yote muhimu kwa ufasaha.	Anafafanua dhana ya upepo na kujaribu kutaja vifaa vya kupimia upepo.	8
		b) Kupima upepo.	Upepo unapimwa kwa usahihi.	Anataja vifaa vya kupimia upepo.	Anapima upepo bila kufuata hatua muhimu.	Anapima upepo kwa kufuata hatua zote muhimu.	Anapima upepo na kurekodi taarifa zake na kutoa maelezo ya kina.	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania.	a) Kuainisha vielelezo vyote vya utamaduni.	Vielelezo vyote vya utamaduni vinaainishwa ipasavyo.	Anataja vielelezo vya utamaduni bila kuvielezea.	Anataja na kuelezea baadhi ya vielelezo vya utamaduni.	Anaainisha vielelezo vyote vya utamaduni kwa mpangilio na kutoa maelekezo.	Anaainisha vielelezo vyote vya utamaduni na kutoa mifano halisi kwa kila kielelezo.	10

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzu nguka.	a) Kuchambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961.	Uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961 unachambuliwa kwa usahihi.	Anataja nchi za ulaya ambazo Tanzania ilijenga uhusiano nazo hadi mwaka 1961.	Anaelezea baadhi ya nchi za Ulaya ambazo Tanzania ili jenga uhusiano nazo hadi mwaka 1961	Anachambua uhusiano wa Tanzania na nchi zote za ulaya hadi mwaka 1961 kutoa maelezo yaliyo fasaha.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961 na kujaribu kuelezea uhusiano uliopo sasa baina ya Tanzania na nchi za Ulaya.	18
		b) Kuchambua mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961.	Mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 zinachambuliwa kwa usahihi.	Anataja mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961.	Anaelezea baadhi ya mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961.	Anachambua mbinu zote zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 na kujaribu kuanzisha madhara ya kila mbinu.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		c) Kufafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961.	Matokeo ya uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 yanafanuliwa kwa usahihi.	Anafafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 kwa makosa mengi.	Anafafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 kwa Makosa machache.	Anafafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961 kwa ufasaha.	Anafafanua na kuyapanga katika makundi mbalimbali matokeo ya uhusiano baina ya Tanganyika na nchi za Ulaya hadi 1961.	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu.	a) Kuainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika.	Uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika unaainishwa kwa usahihi.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa makosa mengi.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa makosa machache.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa kutoa mifano halisi.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa usahihi kwa kupanga katika makundi ya kiuchumi, kisiasa, kijamii na kitamaduni).	13

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kuchambua mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao.	Mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao wanachambuliwa ipasavyo.	Anataja majina ya mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi kwenye nchi zao.	Anaelezea baadhi ya mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi kwenye nchi zao.	Anachambua mashujaa wote wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua na kuchora ramani ya nchi za mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi kwenye nchi zao.	
3.0 Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira.	a) Kutumia pande nane za dunia.	Pande nane za dunia zinatumiwa kwa usahihi.	Anachora pande nane za dunia bila kuzitumia.	Anatumia pande nane za dunia bila kufuata hatua muhimu.	Anatumia pande nane za dunia kwa kufuata hatua zote na kutoa maelezo kwa ufupi.	Anatumia pande nane za dunia na kutengeneza kifani chake.	13
		b) Kuchora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya.	Ramani ya kijiji/mtaa na wilaya inachorwa kwa usahihi.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya bila kuonyesha taarifa zozote kwenye ramani.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya na kuonesha baadhi ya maeneo muhimu kwenye ramani.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya na kuonesha taarifa ya maeneo yote muhimu kwenye ramani.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya na kujaribu kutumia pande nane za dunia kusoma ramani hiyo.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua.	a) Kujadili mfumo wa jua.	Mfumo wa jua unajadili ipasavyo.	Anaelezea mfumo wa jua bila kugusia mambo muhimu.	Anaelezea mfumo wa jua kwa kugusia baadhi ya mambo muhimu.	Anajadili mfumo wa jua kwa kugusia mambo yote muhimu na kutoa mifano halisi.	Anachambua mfumo wa jua na kujaribu kuelezea tabia za sayari ya dunia.	10
		b) Kufafanua mizunguko ya dunia.	mizunguko ya dunia inafafanuliwa kwa usahihi.	Anafafanua Mzunguko mmoja wa dunia kujizungusha kwenye muhimili wake kwa makosa mengi.	Anafafanua mizunguko ya dunia kwa makosa machache.	Anafafanua mizunguko ya dunia kwa ufasaha.	Anafafanua mizunguko ya dunia kwa kuonyesha kwa vitendo vya mizunguko hiyo na matokeo yake.	
		c) Kufafanua dhana ya kupwa na kujaa.	Dhana ya kupwa na kujaa inafafanuliwa kwa usahihi.	Anaeleza maana ya kupwa na kujaa bila kugusia maneno muhimu.	Anafafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa kugusia maneno muhimu.	Anafafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa ufasaha.	Anafafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa ufasaha na kuchora namna inavyotokea.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
4.0 Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi.	Rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi zinainishwa kwa usahihi.	Anataja rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi.	Anaelezea rasilimali chache zilizopo katika mkoa anamoishi.	Anaelezea rasilimali zote zilizopo katika mkoa anamoishi na kutoa mifano halisi.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi na kuzionyesha katika ramani ya mkoa.	13
		b) Kufafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa anamoishi.	Mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa anamoishi inafanuliwa kwa usahihi.	Anataja mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa anamoishi bila maelezo.	Anaelezea baadhi ya mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa kwa makosa anamoishi.	Anafafanua mikakati yote ya kulinda rasilimali za mkoa anamoishi kwa ufasaha.	Anafafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa na kuainisha wahusika katika ulinzi huo.	
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kutofautisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru.	Shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru zinatofautishwa kwa usahihi.	Anataja shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla baada ya uhuru bila kutofautisha.	Anataja na kuelezea shughuli chache za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru.	Anatofautisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru kwa maelezo mafupi na sahihi.	Anatofautisha na kuhusianisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru kwa mifano halisi.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kufafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali.	Njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali zinafanuliwa kwa ufasaha.	Anaorodhesha njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali .	Anafafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali kwa kubahatisha	Anafafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali kwa kutoa mifano halisi	Anafafanua na kupanga kwa umuhimu njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali.	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.	a) Kubainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, pamoja na shehemu zenye miji wafugaji na viwanda.	Shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa na bahari pamoja na shehemu zenye wafugaji, miji na viwanda zinabainishwa kwa usahihi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa na bahari, pamoja na shehemu zenye wafugaji, miji na viwanda bila kutumia maneno muhimu mengi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa na bahari, pamoja na shehemu zenye wafugaji, miji na viwanda kwa kuruka maneno muhimu machache.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, pamoja na shehemu zenye wafugaji, miji na viwanda kwa kugusia maneno yoye muhimu na kutoa mifano halisi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa na bahari, pamoja na shehemu zenye wafugaji, miji na viwanda na kuchora ramani ya Tanzania kuonesha maeneo hayo.	5

3.10 Maudhui Darasa la VI

Jedwali Na. 8: Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la VI

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu.
3. Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira mbalimbali. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika maendeleo ya jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku.

Maudhui ya muhtasari Darasa la VI

Jedwali Na. 9: Maudhui ya Somo la Maarifa ya Jamii Darasa la VI

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
1.0 Kutambua matukio yanayo tokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayo mzunguka.	a) Kuchambua majanga yatokanayo na uharibifu wa mazingira.	Majanga yatokanayo na uharibifu wa mazingira yanachambuliwa kwa usahihi.	Anataja baadhi majanga yatokanayo na uharibifu wa mazingira.	Anataja na kuelezea majanga machache yatokanayo na uharibifu wa mazingira.	Anachambua majanga yote yatokanayo na uharibifu wa mazingira kwa kutoa mifano halisi.	Anachambua na kujaribu kupendekeza baadhi ya vitendo vya kupambana na majanga yatokanayo na uharibifu wa mazingira.	10
		b) Kutathmini vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	Vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira vinatathminiwa ipasavyo.	Anataja vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	Anataja na kuelezea vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	Anatathmini vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira kwa kutofautisha kila kitendo na mifano halisi.	Anatathmini vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira na kuendekeza kuwa wadau wanaweza kushirikishwa .	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	1.2 Kutunza kumbu-kumbu za matukio ya kihistoria.	a) Kupanga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. usasa kwenda ukale).	Matukio yanapangwa kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. usasa kwenda ukale) kwa usahihi.	Anataja matukio bila kufuata mtiririko wa wakati (mf. usasa kwenda ukale).	Anapanga na kuelezea matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. usasa kwenda ukale).	Anapan-ga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. usasa kwenda ukale) na kuhusianisha tukio moja na jingine	Anapanga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. usasa kwenda ukale) pamoja ta kutaja mifano halisi.	14
		b) Kuwasilisha taarifa za matukio ya kihistoria.	Taarifa za matukio ya kihistoria zinawasilishwa kwa usahihi.	Anawasilisha kwa kuorodhesha taarifa za baadhi ya matukio ya kihistoria.	Anawasilisha na kuzielezea taarifa za matukio ya kihistoria kwa kugusia maneno muhimu.	Anawasilisha taarifa za matukio ya kihistoria kwa kugusia maneno yote muhimu na mifano halisi.	Anawasilisha kwa mifano halisi na mtiririko wa kuzipanga kwa wakati taarifa za matukio ya kihistoria unaostahili.	12
		c) Kuchambua njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	Njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria zinachambuliwa kwa usahihi.	Anataja njia chache za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	Anataja na kuelezea njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	Anachambua njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria kwa mpangilio unaostahili.	Anachambua na kujaribu kuzipanga kwa umuhimu njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kuainisha vipengele vya hali ya hewa.	Vipengele vya hali ya hewa vinaainishwa kwa usahihi.	Anataja baadhi ya vipengele vya hali ya hewa.	Anataja na kuelezea baadhi ya vipengele vyote vya hali ya hewa.	Anaainisha vipengele vyote ya hali ya hewa kwa maelezo fasaha.	Anaainisha na kuvielezea vipengele vyote vya hali ya hewa kwa kutoa mifano halisi na kuvitofautisha kila kimoja.	12
		b) Kupima vipengele vya hali ya hewa.	Vipengele vya hali ya hewa vinapimwa kwa usahihi	Anataja vifaa vya kupima vipengele vya hali ya hewa.	Anapima baadhi ya vipengele vya hali ya hewa kwa makosa bila kufuata hatua.	Anapima vipengele vya hali ya hewa kwa kufuata hatua zinazotakiwa.	Anapima na kujaribu kuandika na kuzitafsiri taarifa za vipengele vya hali ya hewa.	
		c) Kuchambua majira ya mwaka.	Majira ya mwaka yanachambuliwa kwa ufasaha.	Anatambua majira ya mwaka.	Anataja na kuelezea majira ya mwaka kwa kugusia baadhi maneno muhimu.	Anachambua majira ya mwaka kwa kugusia maneno yote muhimu.	Anachambua na kujaribu kuelezea mabadiliko ya majira ya mwaka.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania.	a) Kuchambua utamaduni wa Mtanzania.	Utamaduni wa Mtanzania unachambuliwa kama inavyostahili.	Anatambua baadhi ya mila na desturi za utamaduni wa Mtanzania	Anataja na kuelezea utamaduni wa Mtanzania.	Anachambua utamaduni wa Mtanzania kwa kutoa mifano halisi katika mazingira yake.	Anachambua na kujaribu kutaja baadhi ya mila na desturi zisizokuwa nzuri katika utamaduni wa Mtanzania.	10
		b) Kufafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii.	Umuhimu wa utamaduni katika jamii unafanuliwa kama inavyostahili.	Anataja umuhimu wa utamaduni katika jamii.	Anataja na kuelezea umuhimu wa utamaduni katika jamii.	Anafafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii kwa kutoa mifano kutoka katika jamii anayoiishi.	Anafafanua na kutoa mifano ya utamaduni zinazoathiri utamaduni wa Kitanzania katika jamii inayomzunguka.	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka.	a) Kuchambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika.	Uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika unachambuliwa kwa ufasaha.	Anatambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika.	Anaelezea uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika bila kutoa mifano wowote.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika kwa kutoa mifano halisi	Anachambua na kujaribu kuchora ramani inayoonyesha nchi za Afrika zenye uhusiano na Tanzania.	10

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kufafanua njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	Njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika zinafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja baadhi ya njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	Anaelezea baadhi ya njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	Anafafanua njia zote za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika na kuelezea faida ya kila moja.	Anafafanua na kujaribu kumpendekeza njia zilizopo sasa za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.	a) Kutathmini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu (kiuchumi, kisiasa, kijamii, na kiutamaduni)	Harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu zinathminiwa kwa usahihi.	Anataja harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu.	Anataja na kuelezea harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu.	Anatathmini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu kwa mpangilio wenye mantiki.	Anatathmini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu na kuzipanga (kiuchumi, kisiasa, kijamii, na kiutamaduni)	14
		b) Kuchambua mashujaa wa Afrika.	Mashujaa wa Afrika wanachambuliwa kwa usahihi.	Anataja majina ya mashujaa wa Afrika.	Anaorodhesha majina ya mashujaa wa Afrika na kutaja maeneo au nchi wanazotoka.	Anachambua mashujaa wa Afrika kwa kuelezea sifa za kila shujaa.	Anachambua mashujaa wa Afrika na kujaribu kuelezea mchango wao.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		c) Kutathmini mchango wa mashujaa wa Afrika.	Mchango wa mashujaa wa Afrika unatathminiwa ipasavyo.	Anataja mchango kwa baadhi ya mashujaa wa Afrika.	Anatathmini mchango wa mashujaa wa Afrika.	Anatathmini mchango wa mashujaa wa Afrika kwa kutoa mifano halisi kwa kila mmoja	Anatathmini mchango wa mashujaa wa Afrika na kujaribu kutaja vikwazo walivyokumbana navyo.	
3.0 Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira.	a) Kuchora na kusoma ramani ya mkoa anamoishi.	Ramani ya mkoa anamoishi inachorwa na kusomwa kwa ufasaha.	Anachora ramani ya mkoa anamoishi bila kuisoma.	Anachora na kusoma ramani ya mkoa anamoishi kwa kukosea kosea kidogo.	Anachora na kusoma ramani ya mkoa anamoishi kwa kuhusianisha vitu vilivyomo na maeneo muhimu.	Anachora na kusoma ramani ya mkoa anamoishi na kujaribu kuchora ramani ya Tanzania.	10
		b) Kuchora na kusoma ramani ya Tanzania.	Ramani ya Tanzania inachorwa na kusomwa ipasavyo.	Anachora bila kusoma ramani ya Tanzania.	Anachora na kusoma ramani ya Tanzania kwa makosa machache.	Anachora na kusoma ramani ya Tanzania na kutolea maelezo fasaha.	Anachora na kusoma ramani ya Tanzania na kuandika majina ya nchi jirani zote.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua	a) Kuchambua dhana ya dunia kulizunguka jua.	Dhana ya dunia kulizunguka jua inachambuliwa kwa usahihi.	Anatambua dhana ya dunia kulizunguka jua.	Anaelezea dhana ya dunia kulizunguka jua kwa maelezo mafupi.	Anachambua dhana ya dunia kulizunguka jua, kuelezea kwa kutumia michoro.	Anachambua dhana ya dunia kulizunguka jua na kujaribu kuonyesha kwa vitendo mzunguko huo.	10
		b) Kufafanua kupatwa kwa mwezi na jua.	Kupatwa kwa mwezi na jua kunafanuliwa kwa usahihi.	Anaelezea kupatwa kwa mwezi na maelezo sahihi.	Anafafanua kupatwa kwa mwezi na jua kwa maelezo mafupi.	Anafafanua kupatwa kwa mwezi na jua kwa kutumia michoro.	Anafafanua na kujaribu kuainisha matokeo ya kupatwa kwa mwezi na jua katika mazingira.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
4.0 Kutumia kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuchambua rasilimali zilizopo Tanzania.	Rasilimali zilizopo Tanzania zinachambuliwa kwa usahihi.	Anataja baadhi rasilimali zilizopo Tanzania.	Anaelezea rasilimali zilizopo Tanzania.	Anachambua rasilimali zote zilizopo Tanzania kwa mpangilio na kutoa mifano halisi.	Anachambua rasilimali zilizopo Tanzania na kujaribu kuzionyesha katika ramani ya Tanzania.	10
		b) Kuelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu.	Njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu zinaelezwa kwa usahihi.	Anaorodhesha njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu.	Anaelezea baadhi njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu.	Anaelezea njia zote za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa usahihi.	Anaelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa kuzipanga kulingana na umuhimu wake.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kutathmini shughuli za uzalishaji mali zilizopo sasa nchini Tanzania.	Shughuli za uzalishaji mali zilizopo sasa nchini Tanzania zinathminiwa kwa usahihi.	Anataja shughuli za uzalishaji mali zilizopo sasa nchini Tanzania.	Anataja na kuelezea baadhi shughuli za uzalishaji mali zilizopo sasa nchini Tanzania.	Anatathmini shughuli zote za uzalishaji mali nchini Tanzania kwa kugusia faida, hasara na changamoto zake.	Anatathmini shughuli za uzalishaji mali zilizopo sasa nchini Tanzania na kupendekeza hatua za kuboresha uzalishaji mali.	9
		b) Kuchambua shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine baina ya Tanzania na nchi nyingine.	Shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine zinachambuliwa kwa usahihi.	Anaorodhesha shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine.	Anachambua baadhi ya shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine bila mpangilio na kwa maelezo mafupi.	Anachambua shughuli zote za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine kwa ufasaha na kutoa mifano halisi.	Anachambua na kutofautisha kwa umuhimu wa shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine.	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za jamii.	a) Kuelezea dhana ya ujasiriamali.	Dhana ya ujasiriamali inaelezewa kwa usahihi.	Anaelezea maana ya ujasiriamali kwa kuchanganya maneno.	Anaelezea dhana ya ujasiriamali kwa kutaja maneno machache muhimu.	Anaelezea dhana ya ujasiriamali kwa kugusia maneno muhimu na kutoa maelezo ya ufasaha.	Anaelezea dhana ya ujasiriamali na kujaribu kutaja sifa za mjasiriamali.	10
		b) Kufafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira.	Vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira vinafafanuliwa kwa usahihi.	Anataja vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira.	Anataja na kuelezea vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira.	Anafafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira kwa kutoa mifano halisi.	Anafafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira na kujaribu kupendekeza hatua za kuchukua.	

3.11 Maudhui Darasa la VII

Jedwali na 10: Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi Darasa la VII

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania 2.2 Kuthamini mashujaa wetu 2.3 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka
3. Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku	3.1 Kutumia ramani katika mazingira 3.2 Kufahamu mfumo wa jua
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku

Maudhui ya muhtasari Darasa la VII

Jedwali Na 11: Maudhui ya Somo la Maarifa ya Jamii Darasa la VII.

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
1.0 Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayo mzunguka	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayo mzunguka	a) Kuchambua majanga ya asili na jinsi yanavyo-sababisha uharibifu wa mazingira na kuathiri mahusiano ya kutegemeana katika mazingira	Majanga ya asili na jinsi yanavyo-sababisha uharibifu wa mazingira na kuathiri mahusiano ya kutegemeana katika mazingira yamechambuliwa	Anataja majanga ya asili	Anaeleza majanga ya asili na jinsi yanavyosababisha uharibifu wa mazingira	Anaelezea majanga ya asili na jinsi yanavyosababisha uharibifu wa mazingira na kuathiri mahusiano ya kutegemeana katika mazingira yamechambuliwa	Anachambua majanga ya asili na jinsi yanavyo-sababisha uharibifu wa mazingira na kuathiri mahusiano ya kutegemeana katika mazingira yamechambuliwa	17

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kubainisha vyanzo vya majanga ya asili kwa kuhusianisha chanzo kimoja na kingine	Vyanzo vya majanga ya asili vimebainishwa kwa kuhusianisha chanzo kimoja na kingine kwa kutoa mifano	Anataja vyanzo vya majanga ya asili	Anaeleza vyanzo vya majanga ya asili	Anabainisha vyanzo vya majanga ya asili kwa kuhusianisha chanzo kimoja na kingine	Anabainisha vyanzo vya majanga ya asili kwa kuhusianisha chanzo kimoja na kingine kwa kutoa mifano	
		c) Anachambua tahadhari za kuchukua ili kukabiliaana na madhara ya majanga ya asili kwa kutoa mifano	Tahadhari za kuchukua ili kukabiliaana na madhara ya majanga ya asili zimebainishwa	Anataja tahadhari za kuchukua ili kukabiliaana na madhara ya majanga ya asili	Anaeleza tahadhari za kuchukua ili kukabilia na madhara ya majanga ya asili	Anaelezea tahadhari za kuchukua ili kukabilia na madhara ya majanga ya asili	Anachambua tahadhari za kuchukua ili kukabilia na madhara ya majanga ya asili kwa kutoa mifano	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		d) Kuchanganua vyanzo vya janga la moto na taratibu za kuzuia janga hilo	Vyanzo vya janga la moto na taratibu za kuzuia kutokea kwa janga hilo kwa kila chanzo vimechanganuliwa	Anataja vyanzo vya janga la moto	Anaeleza vyanzo vya janga la moto	Anaelezea vyanzo vya janga la moto na namna ya kuzuia janga hilo	Anachanganua vyanzo vya janga la moto na taratibu za kuzuia kutokea kwa janga hilo kwa kila chanzo	
		e) Kuelezea namna ya kutumia kanuni za kuzima moto na uokoaji katika mazingira yanayomzunguka	Kanuni za zimamoto na uokoaji zimeelezwa na kutumika pindi janga la moto linapotokea katika mazingira yanayo mzunguka	Anataja kanuni za zimamoto na uokoaji za kuzingatia wakati wa kuzima moto na kuokoa katika mazingira yanayo mzunguka	Anaeleza kanuni za kuzingatia wakati wa kuzima moto na uokoaji katika mazingira yanayo mzunguka	Anaelezea namna ya kufuata kanuni za zimamoto na uokoaji katika mazingira yanayo mzunguka	Anafuata kanuni za zimamoto na uokoaji wakati wa kuzima moto na uokoaji katika mazingira yanayo mzunguka	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	1.2 Kutunza kumbu kumbu za matukio ya Kihistoria	a) Kulinganisha maendeleo ya zana za uzalishaji mali za zama za mawe, zama za chuma na maendeleo ya sayansi na teknolojia kwa sasa	Maendeleo ya zana za uzalishaji mali za mawe na zana za chuma zimelinganishwa na maendeleo ya sayansi na teknolojia kwa sasa	Anataja maendeleo ya zana za uzalishaji mali za mawe na zama za chuma	Anaelezea maendeleo ya zana za uzalishaji mali zama za mawe na zama za chuma	Anachambua maendeleo ya zana za uzalishaji mali za zama za mawe zama za chuma	Analinganisha maendeleo ya zana za uzalishaji mali za mawe na, zama za chuma na maendeleo ya sayansi na teknolojia kwa sasa	13
		b) Kutofautisha mabadiliko ya kimaendeleo kati ya zama za mawe na zama za chuma kwenye nyanja za kiuchumi, kijamii, kisiasa na kiutamaduni	Mabadiliko ya kimaendeleo kati ya zama za mawe na zama za chuma kwenye nyanja za kiuchumi, kijamii, kisiasa na kiutamaduni yametofautishwa	Anataja mabadiliko yaliyotokea katika zama za mawe na zama za chuma kwenye nyanja za kiuchumi, kijamii, kisiasa na kiutamaduni	Anaeleza mabadiliko ya kimaendeleo katika zama za mawe na zama za chuma kwenye nyanja za kiuchumi, kijamii, kisiasa na kiutamaduni	Anaelezea mabadiliko ya kimaendeleo katika zama za mawe na zama za chuma kwenye nyanja za kiuchumi, kijamii, kisiasa na kiutamaduni	Anatofautisha mabadiliko ya kimaendeleo ya kiuchumi kijamii, kisiasa na kiutamaduni yaliyotokea katika zama za mawe na chuma	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		c) Kujadili athari za kiteknolojia katika jamii wakati wa zama za mawe na zama za chuma	Athari za kiteknolojia katika zama za mawe na zama za chuma zinajadiliwa kwa kutoa mifano	Anataja athari za kiteknolojia katika zama za mawe na zama za chuma	Anaelezea athari za kiteknolojia katika zama za mawe na zama za chuma	Anajadili athari za kiteknolojia katika zama za mawe na zama za chuma	Anajadili athari za kiteknolojia katika zama za mawe na zama za chuma kwa kutoa mifano	
	1.3 Kutumia elimu ya hali ya hewa katika kutekeleza shughuli za kila siku	a) Kuchambua kanda na sifa za tabianchi ya Tanzania kwa kuhusianisha na shughuli za kila siku	Kanda na sifa za tabianchi za Tanzania zimechambuliwa akihusianisha na shughuli za kila siku	Anaeleza dhana ya tabianchi	Anaeleza dhana ya tabianchi na kanda za tabianchi za Tanzania	Anachambua kanda na sifa za tabianchi za Tanzania	Anachambua kanda na sifa za tabianchi za Tanzania kwa kuhusianisha na shughuli za kila siku	13

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kufafanua mambo yanayoathiri tabianchi ya Tanzania kwa kuhusianisha na utekelezaji wa shughuli za kila siku	Mambo yana yoathiri tabianchi ya Tanzania yamefafanuliwa kwa kuhusianisha na utekelezaji wa shughuli za kila siku	Anataja mambo yanayoathiri tabianchi ya Tanzania	Anaeleza mambo yanayoathiri tabianchi ya Tanzania	Anafafanua mambo yanayoathiri tabianchi ya Tanzania kwa kutoa mifano	Anafafanua mambo yanayoathiri tabianchi ya Tanzania kwa kuhusianisha na utekelezaji wa shughuli za kila siku	
		c) Kuchambua mabadiliko ya tabianchi ya Tanzania na athari zake katika utekelezaji washughuli za kila siku	Mabadiliko ya tabianchi na athari zake katika utekelezaji wa shughuli za kila siku katika nchi yame chambuliwa	Anaorodhesha mabadiliko ya tabianchi ya Tanzania	Anafafanua mabadiliko ya tabianchi na athari zake	Anachambua mabadiliko ya tabianchi na athari zake	Anachambua mabadiliko ya tabianchi na athari zake katika utekelezaji wa shughuli za kila siku	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
2.0 Kutambua Misingi ya uzale-ndo katika jamii	2.1 Kudumisha utamaduni wa Mtanzania	a) Kutathimini dhima ya mila na desturi za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa na namna ya kuendeleza utamaduni unaofaa	Dhima ya mila na desturi za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa na namna ya kuendeleza utamaduni unaofaa umeendelezwa	Anataja dhima ya mila na desturi za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa	Anaelezea dhima ya mila na desturi za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa	Anaelezea dhima ya mila na desturi za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa na utamaduni unaofaa kwa sasa	Anatathimini dhima ya mila na desturi za Mtanzania zilizokuwepo kabla ya ukoloni hadi sasa na anapendekeza namna ya kuendeleza utamaduni unaofaa kwa sasa	7

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kutathimini madhara ya mila na desturi potofu za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa na namna ya kuzitokomeza katika kujenga misingi ya maendeleo katika jamii	Madhara ya mila na desturi potofu za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa na namna ya kuzitokomeza katika kujenga misingi ya uzalendo na maendeleo katika jamii yametathiminiwa	Anataja mila na desturi potofu za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa	Anaeleza mila na desturi potofu za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa	Anatofautisha mila na desturi potofu za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa katika kujenga misingi ya uzalendo katika jamii	Anatathimini madhara ya mila na desturi potofu za Mtanzania kabla ya ukoloni hadi sasa na anapendekeza namna ya kuzitokomeza katika kujenga misingi ya uzalendo katika jamii	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	2.2 Kuthamini mashujaa wetu.	a) Kuchambua athari za harakati walizotumia mashujaa wa Afrika kudai uhuru katika nchi zao na kueleza namna ya kutumia harakati hizo katika kulinda na kuthamini uhuru wetu	Athari za harakati walizotumia mashujaa wa Afrika kudai uhuru katika nchi zao na namna ya kutumia harakati hizo katika kulinda na kuthamini uhuru wetu zime chambuliwa	Anataja harakati walizotumia mashujaa wa Afrika kudai uhuru katika nchi zao	Anaelezea harakati walizotumia mashujaa wa Afrika kudai uhuru katika nchi zao	Anahusianisha athari za harakati walizotumia mashujaa wa Afrika kudai uhuru katika nchi zao na kulinda na kuthamini uhuru wetu	Anachambua athari za harakati walizotumia mashujaa wa Afrika kudai uhuru katika nchi zao na namna ya kutumia harakati hizo katika kulinda na kuthamini uhuru wetu	7
		b) Kutathmini njia zilizotumika kudai uhuru katika makoloni mbalimbali barani Afrika na athari zake	Njia zilizotumika kudai uhuru katika makoloni mbalimbali barani Afrika na athari zake katika kujenga uhusiano mwema na jamii husika zimetathiminiwa	Anataja njia zilizotumika kudai uhuru katika makoloni mbalimbali barani Afrika	Anaeleza njia zilizotumika kudai uhuru katika makoloni mbalimbali barani Afrika	Anatathimini njia zilizotumika kudai uhuru katika makoloni mbalimbali barani Afrika na athari za njia hizo	Anatathimini njia zilizotumika kudai uhuru katika makoloni mbalimbali barani Afrika na athari zake katika kujenga uhusiano mwema na jamii husika	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	2.3 Kujenga uhusiano mwe-ma kwa maendeleo ya jamii inayo mzunguka	a)Kuchanganua maendeleo ya kiuchumi, kisiasa, kiutamaduni na kijamii yaliyotokea Tanzania na athari zake kuanzia mwaka 1961 hadi sasa	Maendeleo ya kiuchumi kisiasa, kiutamaduni na kijamii yaliyotokea Tanzania na athari zake kuanzia mwaka 1961 hadi sasa yamechanganuliwa kwa kutoa mifano sahihi	Anataja maendeleo ya jumla yaliyotokea Tanzania kuanzia mwaka 1961 hadi sasa	Anaeleza maendeleo ya jumla yaliyotokea Tanzania kuanzia mwaka 1961 hadi sasa	Anaelezea maendeleo ya kiuchumi, kisiasa, kiutamaduni na kijamii na athari zake kuanzia mwaka 1961 hadi sasa	Anachanganua maendeleo ya kiuchumi, kisiasa, kiutamaduni na kijamii yaliyotokea Tanzania na athari zake kuanzia mwaka 1961 hadi sasa kwa kutoa mifano sahihi	7

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kufafanua njia za usafiri zilizopo sasa kati ya Tanzania na nchi nyingine na namna zinavyodumisha uhusiano mwema katika kuchangia maendeleo ya uchumi wa Tanzania	Njia za usafiri zilizopo sasa kati ya Tanzania na nchi nyingine na namna zinavyodumisha uhusiano mwema katika kuchangia maendeleo ya uchumi wa Tanzania zimefafanuliwa	Anataja njia za usafiri zilizopo sasa kati ya Tanzania na nchi nyingine	Anaeleza njia za usafiri zilizopo sasa kati ya Tanzania na nchi nyingine	Anaelezea njia za usafiri zilizopo sasa kati ya Tanzania na nchi nyingine na kuelezea namna zinavyodumisha uhusiano mwema	Anafafanua njia za usafiri zilizopo sasa kati ya Tanzania na nchi nyingine na namna zinavyodumisha uhusiano mwema katika kuchangia maendeleo ya uchumi wa Tanzania	
3.0 Kutumia ramani na elimu ya anga katika maisha ya kila siku.	3.1 Kutumia ramani katika mazingira.	a) Kutumia dhana za latitudo na longitudo katika kuonesha sehemu mbalimbali za nchi katika ramani.	Latitudo na longitudo zimetumika kuonesha sehemu mbalimbali za nchi katika ramani kwa usahihi.	Anaeleza dhana za latitudo na longitudo	Anaelezea dhana ya latitudo na longitudo na kuchora mistari hiyo	Anatofautisha latitudo na longitudo na jinsi mistari ya latitudo na longitudo inavyotumika katika kuonesha sehemu mbalimbali za nchi katika ramani	Anatumia latitudo na longitudo na namna mistari ya latitudo na longitudo inavyotumika katika kuonesha sehemu mbalimbali za nchi katika ramani kwa usahihi	7

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kukokotoa muda kwa kutumia mistari ya longitudinalo.	Muda umekokotolewa kwa kutumia mistari ya longitudinalo kwa kufuata hatua zote.	Anabainisha mistari ya longitudinalo.	Anakokotoa muda kwa kuchora mistari ya longitudinalo	Anakokotoa muda kwa kuchora mistari ya longitudinalo na kutafuta tofauti za muda	Anakokotoa muda kwa kuchora mistari ya longitudinalo na namna ya kupata muda kutoka kwenye digrii	
	3.2. Kufahamu mfumo wa jua	a) Kuelezea mizunguko ya dunia na namna inavyoathiri shughuli za kibinadamu	Mizunguko ya dunia na namna inavyoathiri shughuli za kibinadamu imeelezwa kwa kutoa mifano	Anataja aina ya mizunguko ya dunia	Anataja aina za mizunguko ya dunia na anaeleza athari zake katika dunia	Anaeleza aina na athari za mizunguko ya dunia katika shughuli za kibinadamu	Anaeleza mizunguko ya dunia na athari zake katika shughuli za kibinadamu kwa kutoa mifano	7

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kubainisha shughuli za kibinadamu katika dunia na namna zinavyoathiri tabaka la ozoni	Shughuli za kibinadamu katika dunia na namna zinavyoathiri tabaka la ozoni zimebainishwa kwa kutoa mifano	Anataja shughuli za binadamu katika dunia	Anaainisha shughuli za kibinadamu katika dunia na madhara yake kwa tabaka la ozoni	Anabainisha shughuli za kibinadamu katika dunia na namna shughuli hizo zinavyoathiri tabaka la ozoni	Anabainisha shughuli za kibinadamu katika dunia na namna zinavyoathiri tabaka la ozoni kwa kutoa mifano mbalimbali	
4.0 Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi	a) Kutathimini idadi na makazi ya watu na namna vinavyoathiri shughuli za uzalishaji mali	Idadi na makazi ya watu na namna vinavyoathiri shughuli za uzalishaji mali zimetathiminiwa kwa kutoa mifano halisi	Anatoa maana ya idadi ya watu na makazi	Anaonesha idadi ya watu na makazi kama kanuni katika shughuli za uzalishaji mali	Analinganisha idadi na makazi ya watu na namna zinavyoathiri shughuli za uzalishaji mali	Anatathimini idadi na makazi ya watu na namna zinavyoathiri shughuli za uzalishaji mali kwa kutoa mifano halisi	13

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		b) Kuhusianisha vigezo vya kijiografia, kiuchumi na kijamii kama sababu za mtawanyiko wa watu	Vigezo vya kijiografia, kiuchumi na kijamii kama sababu za mtawanyiko wa watu vimehusianishwa kwa kutoa mifano sahihi	Anataja vigezo vya kijiografia, kiuchumi, na kijamii kama sababu za mtawanyiko wa watu	Anaeleza vigezo vya kijiografia, kiuchumi, na kijamii kama sababu za mtawanyiko wa watu	Anaainisha vigezo vya kijiografia, kiuchumi na kijamii kama sababu za mtawanyiko wa watu	Anahusianisha vigezo vya kijiografia, kiuchumi na kijamii kama sababu za mtawanyiko wa watu kwa kutoa mifano sahihi	
		c) Kuchambua viashiria vinavyoathiri idadi ya watu na namna ya kuvidhibiti	Viashiria vinavyoathiri idadi ya watu na namna ya kuvidhibiti vimechambuliwa kwa kutoa mifano sahihi	Anataja viashiria vinavyoathiri idadi ya watu	Anaeleza viashiria vinavyoathiri idadi ya watu	Anachambua viashiria vinavyoathiri idadi ya watu na namna ya kuvidhibiti	Anachambua viashiria vinavyoathiri idadi ya watu na namna ya kuvidhibiti kwa kutoa mifano sahihi	
		d) Kubaini madhara ya ongezeko kasi la watu	Madhara ya ongezeko kasi la watu na namna ya kudhibiti ya mebainishwa kwa kutoa mifano halisi	Anataja madhara ya ongezeko kasi la watu	Anaeleza madhara ya ongezeko kasi la watu	Anabainisha madhara ya ongezeko kasi la watu na namna ya kudhibiti	Anabainisha madhara ya ongezeko kasi la watu na namna ya kudhibiti kwa kutoa mifano halisi	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	4.2. Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika maendeleo ya jamii	a) Kulinganisha shughuli za kiuchumi na faida zake katika nchi za Afrika mashariki	Shughuli za kiuchumi na faida zake katika nchi za Afrika Mashariki zime linganishwa	Anataja shughuli za uzalishaji mali katika maendeleo ya jamii	Anachora ramani ya Afrika Mashariki na kuonesha shughuli za kiuchumi	Anaeleza shughuli za kiuchumi na faida zake katika nchi za Afrika Mashariki	Analinganisha shughuli za kiuchumi na faida zake katika nchi za Afrika mashariki	7
		b) Kuchambua shughuli za utalii zilizopo Afrika Mashariki na mchango wake kiuchumi	Shughuli za utalii Afrika Mashariki na mchango wake kiuchumi katika maendeleo ya jamii zimechambuliwa kwa kutoa mifano halisi	Anaelezea dhana ya utalii	Anataja shughuli za utalii zilizopo Afrika Mashariki	Anaelezea shughuli za utalii zilizopo Afrika Mashariki na mchango wake kiuchumi	Anachambua shughuli za utalii zilizopo Afrika Mashariki na mchango wake kiuchumi kwa kutoa mifano halisi	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kila siku	a) Kujadili shughuli za ujasiriamali na namna zinavyochangia ukuaji wa uzalishaji mali	Shughuli za ujasiriamali na namna unavyochangia ukuaji wa uzalishaji mali zimejadiliwa kwa kutoa mifano sahihi	Anaeleza maana ya ujasiriamali na uzalishaji mali	Anaelezea aina za ujasiriamali na uzalishaji mali katika eneo lake	Anaelezea aina za ujasiriamali na namna zinavyotumika katika ukuaji wa shughuli za uzalishaji mali katika eneo lake	Anajadili aina za ujasiriamali na namna zinavyochangia ukuaji wa shughuli za uzalishaji mali na kwa kutoa mifano sahihi	10
		b) Kuchambua fursa zinazotokana na njia za uchukuzi katika mazingira yanayo mzunguka	Fursa zinazotokana na njia za uchukuzi na namna zinavyosababisha ukuaji wa uchumi katika mazingira yanayomzunguka zimechambuliwa kwa kutoa mifano mbalimbali	Anataja fursa zinazotokana na njia za uchukuzi zilizopo katika mazingira yanayo mzunguka	Anaelezea fursa zinazotokana na njia za uchukuzi zilizopo katika mazingira yanayo mzunguka	Anachambua fursa zitokanazo na njia za uchukuzi zilizopo katika mazingira yanayo mzunguka	Anachambua fursa zinazotokana na njia za uchukuzi zilizopo katika mazingira yanayo mzunguka na namna zinavyo sababisha ukuaji wa uchumi kwa kutoa mifano mbalimbali	

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za mwanafunzi	Vigezo vya upimaji	Upimaji wa viwango vya utendaji wa mwanafunzi				Idadi ya vipindi
				Utendaji chini ya wastani	Utendaji wa wastani	Utendaji mzuri	Utendaji mzuri sana	
		c) Kutathmini madhara yanayoweza kusababishwa na njia zisizo halali za ujasiriamali na namna zinavyoathiri za maendeleo ya jamii	Madhara yanayoweza kusababishwa na njia mbaya za ujasiriamali na namna yanavyoathiri shughuli za uzalishaji mali zimetathiminiwa na jinsi ya kuzidhibiti	Anataja madhara yanayoweza kusababishwa na njia zisizo halali za ujasiriamali	Anaelezea madhara yanayoweza kusababishwa na njia zisizo halali za ujasiriamali	Anatathimini madhara yanayoweza kusababishwa na njia zisizo halali za ujasiriamali, na namna yanavyoathiri shughuli za uzalishaji mali	Anatathimini madhara yanayoweza kusababishwa na njia zisizo halali za ujasiriamali na namna yanavyoathiri shughuli za uzalishaji mali na jinsi ya kuzidhibiti	